

Objic. 3° Natura tendit ad fines suos via qua potest brevissima; *a.* brevior via identitatis est quam distinctionis; *e.* — *R. d. maj.* via absolute brevissima, *n;* ad finem intentum brevissima, *c.* — *c. d. min.* brevior absolute, *c;* relate ad finem intentum, scilicet varietatem, perfectionem, opulentiam, *n.*

Objic. 4° Substantia est per seipsam saltem principium radicale operationum; *e.* per seipsam in potentia ad eas; *e.* non addenda alia potentia. — *R. c. ant;* — *d. 1^m cons.* in potentia remota, indifferente, *c;* in potentia propinqua, specifica, *n.* — *n. 2^m cons.*

Objic. 5° Si substantia est distincta a potentiis suis, ipsa de se est in potentia ad illas ut subjectum inhaesionis receptivum illarum; *a.* ita aut substantia est idem cum potentia hac, aut iterum de se in potentia ad hanc..., et abimus in infinitum. — *R. d. maj.* si... a potentiis suis, ipsa est in potentia propinqua, determinata *privativa passiva* ad illas, *c;* secus, *n;* — *c. d. min.*

Objic. 6° Ens in tantum agit, in quantum est in actu, seu per eam formam est agens per quam est in actu; *a.* substantia est in actu per formam substantialem; *e.* non per potentiam quae sit aliqua forma accidentalis, est agens. — *R. d. maj.* per eandem formam agit tanquam per virtutem radicalem et remotam, ac principalem, *c;* tanquam per virtutem immediatam et proximam, *n;* — *c. min.* — *d. par. cons.*

Schol. Duo alia saepe afferuntur argumenta pro distinctione reali potentialium a substantia :

Dicunt 1° Actus, et potentia realiter ad actum ordinata, sunt in eodem ordine seu genere supremo (i. e. si actus alicujus potentiae est accidens, potentia quae ad hunc actum ordinatur est et ipsa accidentalis qualitas); *a.* actio et passio sunt accidentia; *e.* potentiae ad illas sunt accidentia. *Et explicant majorem :* potentia est potentialiter id quod actus est actu.

Sed R. 1) Nimis probat, ergo nihil probat; nam eodem argumento diceretur substantia esse accidens, v. c. : Actus et potentia sunt in eodem genere; *a.* potentia subjectiva dicitur esse qualitas aliqua accidentalis realis, i. e. aliquis actus accidentalis; *e.* ipsa substantia seu natura (quae potentia receptiva ordinata ad hanc qualitatem recipiendam), dicenda est esse in ordine accidentium, seu accidens aliquod. — *Et R. 2)* Negari posset explicatio allata ad majorem; nam correlata quidem sunt potentia et actus, sed si potentia aliud non est nisi ipse actus potentialiter, non erit nisi negatio actus cum connotatione subjecti; *e.* erit ens rationis; — vel erit realiter ipsum subjectum cum connotatione negationis actus; *e.* non realiter distincta erit a substantia.

Dicunt 2° Natura interna rerum judicanda est ex modo quo in externis habere se solet; *a.* in externis solet ad munia singula adhibere principia proxima, organa, qualitates, activitates, etc; *e.*

Sed R. 1) Transit argumentum ab uno ordine ad alium (ab externis organis, etc, ad internam naturam agentis); *e.* ab analogia probabili tantum. — *Et R. 2)* Organa non sunt distincta a corpore, nisi tanquam partes a toto; et de qualitatibus, activitatibus, ipsa quaestio movetur.

Propositio 62.

Potentiae naturales entis ab ejus natura physice emanant.

Stat. quaest. 1) In responsionibus ad praecedentes difficultates, aliqua innuimus ex quibus nova oritur quaestio resolvenda : quomodo se habeant inter se substantia et potentia naturalis, seu quomodo ex substantia oriatur potentia, quaeve sit potentiae in substantia existentis causa efficiens. Difficultas siquidem est, quod si potentia est reale quid a substantia distinctum, substantia nude sumpta aut eam sibi efficit aut ab alio patiens accipit; *a.* ad utrumque praesupponitur jam alia potentia, sive activa, sive passiva, de qua redibit quaestio; et ita porro in infinitum. Vel si quando dicatur substantia esse per seipsam potentia prima, jam a pari non repugnabit ut ipsa per seipsam sit omnes potentiae.

2) Ad solutionem tres variae afferuntur sententiae :

a) potentias comproduci substantiae ab eadem causa extrinseca efficiente; sive dicatur causa una actione utrumque effectum simul producere, sive duplici actione duplicem effectum distincte;

b) a causa extrinseca produci substantiam, quae deinde propria activitate sibi producat potentias;

c) a causa extrinseca produci substantiam, ex qua dein naturali necessitate physice emanant potentiae, sive haec necessitas naturalis dicatur esse absoluta, sive hypothetica physica.

3) Nos hic defendimus tertiam sententiam, ita eam explicantes : Causa extrinseca efficiens producit uno actu ipsam substantiam, ad quam primo et per se terminatur actus efficiens, ut ad naturam, i. e. ut ad inclinationem radicalem entis in finem suum; sed ex hac natura necessario sponte dimanant variae inclinationes secundariae, sive in eundem finem sub variis respectibus, sive in media varia ad eundem finem; et hae sunt potentiae variae et proprietates substantiae ex ea emanantes, ad quas secundo et per consequens terminatur actus efficiens causae extrinsecae.

4) Ad facilitatem probationis sint tres partes :

a) potentias non comproduci ab agente exteriori, actione quae primo et per se aequae ad potentias et ad substantiam terminetur (contra 1^m sententiam).

b) eas non produci a substantia, actione aliqua propria (contra 2^m sent.)

c) sed eas manare e substantia, ac proinde comproduci ab agente externo, actione quae ad eas secundo et per consequens terminetur.

Prob. 1^a pars (*non ab agente externo*). Natura est principium intrinsecum primum radicale ceterorum omnium quae in re aliqua sunt; potentiae autem sunt principia secundaria proxima operationum vel passionum, fundata in natura et ordinata ad illam perficiendam; *a.* si natura et potentiae aequae primo a causa efficiente producerentur, jam non haec distinctio et subordinatio maneret; *e.*

Ad min. Si aequae primo producuntur, jam : 1) sunt formae coordinatae,

non subordinatae ut finis et media *vi suae essentiae*, sed ad summum ex intentione producentis; — 2) esse quidem poterit in natura aliqua exigentia ad habendas potentias, sed potentiae non erunt *essentialiter* fundatae in natura illique proportionatae.

Prob. 2^a pars (*non a substantia, actione propria*). 1° Ratio cur admitti debeant potentiae realiter distinctae a natura, est quod natura, seu substantia, nequit esse principium immediatum quo operationum variarum; *a.* si substantia propria actione produceret suas potentias, jam substantia esset principium immediatum quo operandi, et quidem varie operandi (nam variae producendae sunt potentiae); *e.*

Prob. 2° Si substantia esset principium proximum quo producantur suae potentiae, ipsa eminenter contineret eas potentias, et proinde ipsa sufficiens esset ut per se et immediate earum operationes produceret; *a.* tunc redundant eae potentiae et sine ratione admittuntur; *e.*

Prob. 3° Nihil in seipsum stricte primo et per se operatur; *a.* substantia sibi efficiens potentias, in seipsam primo et per se operaretur; *e.*

Ad maj. Quod movetur, ab alio movetur, i. e. agens debet esse in actu, patiens in potentia; *e.* non sunt idem; sed semper unum principium proximum in aliud operatur, etiam si sint in eodem subjecto supposito.

Prob. 3^a pars (*sed a substantia, per emanationem*). Potentiae seu proprietatis conceptus necessario importat: 1) ut proprietatum causa sit substantia, non solum subjectiva, sed quadantenus effectiva; — 2) non tamen per veram et propriam actionem a substantia producantur; — 3) ut sint vere et essentialiter subordinatae ad substantiam ut media ad finem; — 4) ut sint inseparabiles a substantia; — *a.* has notas proprietatum servat nostra explicatio, et quidem ea sola; *e.*

Coroll. 1^m Ergo *dans formam dat omnia consequentia formam*, scilicet ea quae formam necessario consequuntur, seu ad ejus essentialem perfectionem pertinent.

Coroll. 2^m Ergo *proprietatum deletio est naturae negatio*, nam si natura adest, proprietates ex ea necessario emanant.

Propositio 63.

Actio in distans admitti nequit.

Stat. quaest. 1) Sensus est: Causa efficiens nequit in aliud agere, nisi per se vel per aliud sit illi praesens, i. e. immediate vel mediate.

2) Res potest esse *praesens alteri*:

immediate — — — per suam entitatem.

{ per identitatem — si agens et patiens sunt idem, v. c. anima cogitans.

{ per unionem physicam, v. c. anima agens in corpus suum.

{ per contiguitatem, contactum, v. c. manus globulum pellens.

mediate — — — per aliam entitatem interpositam.

{ per instrumentum, v. c. miles lancea vulnerans.

{ per emanationem, seu emissionem, v. c. balsamum nares afficiens, miles sagitta vulnerans.

{ per actionem in causam aliam immediate applicatam patienti, v. c. sol illuminans aerem illuminat terram.

3) *Dynamistae* plerique defendunt corpora non nisi in distans agere, i. e. in passum ab agente separatum distantia vacua, quam nulla substantia occupet; *atomistae* plurimi: corpora in distans saltem agere posse, imo saepe agere de facto.

4) Cfr. *S. Thom.* 1 p. q. 8. a. 1; — verit. q. 9. a. 6.

Prob. 1° Ut sit effectus operatus in passo distante, dici deberet: 1) aut agens ibi agere principiative, ubi nullo modo est, — 2) aut agentis ibi applicari terminative virtutem operativam, — 3) aut ab agente ad passum trans vacuum perferri actionem ejus; — *a.* nihil horum dici potest; *e.*

Prob. maj. Non quaecumque mutatio cogitabilis in aliquo subjecto dicitur formaliter *passio* seu *effectus*, sed ea *quae et quatenus* est sub influxu virtutis operativae alterius, scilicet agentis; — *a.* haec virtus operativa spectari potest vel 1) principiative: prout est aliquid in subjecto agente, — vel 2) terminative: prout est aliquid in subjecto passo applicatum, — vel 3) in via influendi ab agente ad passum; — nec alius invenitur modus eam spectandi, qui sit ad rem nostram.

Prob. min. 1 part. (principiative). Ubi res nullo modo est, ibi res est nihil; *a.* nihil nec agere, nec influere, nec virtutem habere potest; *e.*

Prob. min. 2 part. (terminative). Nequit esse operatus effectus, nisi ubi est operatio terminative quae illum producit (nam est idem); *a.* nequit esse operatio terminativa nisi ubi est virtus operativa principiative; *e.*

ad min. Operatio terminativa non est actio agentis (*passio* alterius) nisi *quae et quatenus* est sub influxu agentis; *a.* sub influxu agentis esse nequit nisi ubi est agens virtute sua principiative influens, seu applicans virtutem suam (nam debet pro hoc instante actio esse accidens duorum simul subjectorum: agentis, ut ab eo dimanans, et patientis, ut in eo recepta).

Prob. min 3 part. (in via). Nequit actio, utpote accidens, existere sine sustentante se substantia; *a.* intervallo vacuo deberet ita concipi existens actio viatrix; *e.*

Prob. 2° (quoad sola corpora). Actio in distans attingeret passum: 1) aut ad certam aliquam necessariam distantiam (nec majorem nec minorem), — 2) aut ad minorem quamcumque usque ad certam aliquam (sed non majorem), — 3) aut tum intra tum ultra omnem distantiam assignabilem; — *a.* teste universali experientiae inductione, nihil horum dici potest; *e.*

Prob. min. 1 part. (in certa distantia). Experientia, tum vulgari tum scientifica, constat a sole et aliis corporibus diffundi ad alia corpora actionem continuam luminis, caloris, gravitatis, magneticam, etc; *a.* distantiae inter ea corpora jugiter immutantur; *e.*

Prob. min. 2 et 3 part. (infra...; vel tum infra tum ultra). Teste experientia, actio intensitate crescit vel decrescit pro distantia passi decresciente vel crescente; *a.* si actio esset sine intermedio ullo, deberet esse eadem pro omni distantia; *e.*

ad min. Manentibus iisdem conditionibus intrinsecis requisitis, 1) agens eadem intensitate agit, — 2) patiens eadem intensitate recipere potest, — 3) nulla immutatio vel imminutio intensitatis oriri potest nisi ex extrinsecis, scilicet ex medio, vel ex diffusionis modo actionis; — *a.* hic supponitur 1) manere eadem intrinseca, — 2) non dari medium quod immutet vel absorbeat, — 3) rationabiliter supponi nequit diffusio per vacuum sphaerice, actionis (existentis accidentis sine sustentante), cujus pauciores radii ad magis distans pertinent; *e.*

Resumitur idem argumentum brevius. Inductio omnium factorum quae attingere possumus, ostendit actionem non fieri in distans; quae autem afferuntur exempla inter atomos corporum, falsae et gratuito imaginatae nituntur theoriae, non experientiae factis; *e.*

Objic. 1° Substantiarum praesentiam cognoscimus solum ex earum operationibus; *e.* qui negat actionem in distans, negat rei praesentiam ibi esse, ubi res non est praesens; quod tautologicum. — *R. d. ant.* i. e. ex operationibus, ut effectibus, arguimus praesentiam substantiae ut causae, *c;* i. e. confundimus essentiam substantiae cum operationibus et viribus, sicut dynamistae, *n.* — *d. cons.* qui confundendo conceptum substantiae et conceptum operationum et virium..., *c;* qui arguendo a praesentia effectus ad praesentiam causae..., *n.*

Objic. 2° Agens nisi partim saltem compenetret passum, nunquam est *ibi, ubi* est passum, nec proin *ubi* actio sua, scilicet passio alterius; *a.* teste experientia agens non compenetrat passum; *e.* — *R. n. maj.* (si compenetrat, adest sua quantitate et entitate sua : sed etsi non compenetrat, dummodo tangat, adest suae quantitatis et entitatis limite *ibi, ubi* alterum limite suo entitatis et quantitatis; et poterit effectus non esse subito in toto, sed propagari successive per punctum communis praesentiae terminalis.

Objic. 3° Teste experientia, attractiones, repulsionem etc. moleculares et atomicae sunt in distans, licet minimis distantis. — *R. n. totum* (cfr. cosmolog.).

Objic. 4° Agens in passum distans, etsi non applicatur per contactum dimensionum (limite entitatis), potest applicari per contactum virtutis. — *R. d.* virtutis intrinsecae, *n;* extrinsecae seu diffusae, *sd.* per medium, *c;* per vacuum, *n.*

Objic. 5° Proximitas est conditio, non causa; *e.* potest supernaturaliter auferri. — *R. d. ant.* conditio absolute necessaria, *c;* secus, *n.*

§ 3. DE CAUSA FINALI.

Propositio 64.

Finis vera et proprie dicta causa est.

Notiones. 1) Finis est id propter quod aliquid fit; unde est idem ac bonum, et potest considerari a) in actu primo remoto : prout in se bonitatem appetendam includit, — b) in actu primo proximo : quum ejus bonitas per intellectum cognoscitur, — c) in actu secundo : quum post cognitionem voluntas actum appetendi elicit. — Ratio quae ad finem volendum movet est *motivum*, — actio vel opus ad finem consecutionem conducens est *medium*. — Finis amatur propter se, — medium propter aliud.

2) Distinguitur saepe : a) *finis qui*, i. e. illud bonum cujus adipiscendi gratia fit actio, v. c. sanitas in curatione; — *finis cui*, i. e. subjectum cui procuratur finis qui, v. c. aegrotus in curatione; — et *finis quo*, i. e. ipsa possessio finis qui, qua fruatur subjectum.

b) *finis operis* : in quem actio vel opus natura sua ordinatur, v. c. effigies in sculptione; — et *finis operantis* : in quem actio vel opus ex intentione agentis dirigitur, v. c. gloria artificis.

c) *finis intrinsecus* : bonum quod sit perfectio ipsius agentis vel operis, — et *finis extrinsecus* : bonum alterius, ad quod procurandum actio vel opus tendit.

d) *finis efficiendus* : qui intenditur ut sit, v. c. opus artis; — et *finis consequendus* : qui existens intenditur ut possideatur, v. c. Deus finis noster.

e) *finis ultimus* : qui non ipse ad alium ulteriorem ordinatur; isque sive simpliciter ultimus est : qui in omni serie actionum est ultimus; sive *ultimus secundum quid* : qui in certa serie actionum; — et *finis proximus* : ad quem nullus alius intermedius finis ordinatur, sed ipse ad alium ulteriorem ordinatur.

f) *finis primarius* : quem agens ita respicit ut, omni alio fine deficiente, etiam operaretur; — et *finis secundarius* : propter quem, si solus esset, opus non efficeretur.

Prob. Finis 1) realiter influit in operationem agentis, — 2) et sic mediate influit in ipsam existentiam effectus, — 3) ita ut in fine sit ratio cur haec operatio agentis, et hic effectus sint, ac proinde dependeant a fine; — *a.* ita habetur vera causalitas finis in effectum; *e.*

Ad maj. 1 part. (in operationem) Finis, teste experientia, per bonitatem suam agentem movet ad sui amorem, inde ad sui appetitum, inde ad electionem mediorum, inde ad imperium voluntatis quo facultates ceterae determinantur ad talem actionem; *a.* quod ita movet agentem non est mera conditio, vel occasio, sed vera causa; *e.*

Ad maj. 2 part. (in existentiam effectus). Sic finis est causa causae; *e.* causa